

UNELE ASPECTE ALE INADAPTĂRII ADOLESCENȚILOR CONTEMPORANI LA SARCINILE ȘCOLARITĂȚII

SOME ASPECTS OF THE MALADJUSTMENT OF CONTEMPORARY ADOLESCENTS TO SCHOOLING TASKS

Narcisa Gianina CARANFIL

Termeni-cheie: adolescenți, școlaritate, adaptare, subrealizare școlară, eșec școlar, abandon școlar

Rezumat

Această lucrare își concentrează atenția asupra provocărilor pe care adolescenții contemporani le întâmpină în traiectoria școlarității. În ultimele decenii, au fost observate în multe țări o serie de fenomene indezirabile, precum scăderea motivației în domeniul școlar în rândul elevilor, subrealizarea, eșecul școlar sau abandonul prematur al traseului educațional. Aceste fenomene au la bază o varietate largă de factori. Cunoașterea și înțelegerea complexității subrealizării în domeniul școlar, eșecului și abandonului școlar reprezintă una dintre cele mai importante sarcini strategice pentru profesioniștii care lucrează în educație.

Keywords: adolescents, schooling, adjustment, academic underachievement, school failure, school dropout

Abstract

This paper focuses on the challenges contemporary adolescents face with in schooling trajectory. For the last decades, several undesirable phenomena such as decrease in school motivation among students, academic underachievement, school failure, and early school dropout have been observed in many countries. A wide range of factors accounts for these phenomena. Knowing and understanding the complexity of academic underachievement, school failure, and school dropout is one of the most important strategic tasks for professionals working in education.

Introducere. Adolescența este recunoscută de către cercetătorii și practicienii din domeniul psihologiei și din cel al educației ca o perioadă critică de tranziție de la copilărie la vârsta adultă. Vârsta adolescenței este una dintre cele mai dinamice stadii ale dezvoltării individului uman, fiind însoțită de schimbări intense în planul funcționării fizice, cognitive, sociale și emoționale. Schimbările caracteristice adolescenței reprezintă atât oportunități, cât și provocări

pentru adolescenți, familiile acestora, specialiștii din domeniul sănătății, educatori, precum și pentru comunitățile în care adolescenții cresc și se dezvoltă. În societatea contemporană, caracteristicile adolescenței se manifestă cu o intensitate accentuată de schimbările care marchează societatea umană și cărora adolescenții trebuie să le facă față. Astfel, adolescenții contemporani sunt nevoiți să se adapteze la presiunile generate atât de transformările rapide

specifice vârstei, cât și de provocările produse de schimbările sociale care sunt din ce în ce mai numeroase și impun o reconfigurare a dimensiunilor dezvoltării individului uman [4]. Deși experiențele de viață timpurii contribuie la formarea bazelor personalității, experiențele prin care individul uman trece la vârsta adolescenței contribuie semnificativ la structurarea caracteristicilor unice și la maturizarea specifică vârstei adulte.

La vârsta copilăriei și în adolescență, școlaritatea reprezintă una dintre cele mai importante sarcini ale dezvoltării. Dezvoltarea pozitivă a adolescenților reprezintă un proces intergenerațional prin care aceștia sunt responsabili pentru valorificarea noilor experiențe de învățare, inclusiv în contextul formal al traseului educațional. Adulții au ca sarcină să identifice și să le ofere tinerilor oportunități pentru a-și valorifica propriile lor competențe, a se dezvolta într-o manieră pozitivă și pentru a se integra din punct de vedere social și profesional [18]. Prin activitățile instructiv-educative pe care educatorii le desfășoară în clasele de elevi, precum și prin natura socială a procesului de predare-învățare, contextul școlar oferă adolescenților o paletă largă de experiențe cognitive, emoționale și sociale care contribuie la maturizarea identității de sine și a personalității adolescenților, în ansamblul structurilor și al dimensiunilor ei. Nivelul adaptării adolescenților la contextul activităților școlare și la climatul organizațional și social caracteristic unei instituții școlare are implicații majore pentru rezultatele lor, precum și pentru alegerile pe care adolescenții le fac în traseul educațional și în perspectiva viitoarei carierei profesionale.

Înțelegerea impactului pe care școlaritatea și mediul școlar îl au asupra procesului dezvoltării adolescenților necesită luarea în calcul a unui cadru conceptual în care școala să fie analizată ca un context ce modulează procesul dezvoltării. De asemenea, cercetătorii și educatorii trebuie să țină cont de nevoile de dezvoltare în continuă schimbare pe care adolescenții le au și să articuleze aceste nevoi cu oferta educațională a sistemului școlar, precum și cu modul în care procesul instructiv-educativ este structurat, organizat și desfășurat. În contextul modelului teoretic-explicativ pe care l-au propus pentru analiza impactului școlii asupra procesului dezvoltării la vârsta adolescenței, J. S. Eccles și colaboratorii au argumentat necesitatea ca mediul școlar și activitățile pe care acesta le oferă să se schimbe în acord cu substadiile pe care adolescenții le parcurg în procesul creșterii și maturizării, căruia îi sunt caracteristice anumite nevoi de dezvoltare [10]. Argumentele cercetătorilor au la bază ideea că, prin climatul socio-cognitiv și emoțional, instituțiile de educație contribuie la menținerea motivației elevilor pentru învățare și la creșterea angajamentului în domeniul școlar, pe măsură ce elevii se maturizează.

În contextul schimbărilor globale ce au grevat mapamondul în ultimele două-trei decenii, forurile internaționale, autoritățile guvernamentale din diferite țări, specialiștii din domeniul psihologiei educației, dar și educatorii au semnalat faptul că adolescenții contemporani se confruntă cu tot mai multe dificultăți în domeniul școlarității. Astfel, adolescenții întâmpină o problemă reală în adaptarea la procesul intensiv al învățării, acest aspect reflectându-se

în dificultatea integrării pe piața muncii care este foarte dinamică, precum și în adaptarea la economia bazată pe servicii și pe industrie competitivă și înalt tehnicitată.

În cele ce urmează, ne vom referi la trei fenomene indezirabile cu care se confruntă numeroase țări de pe întregul mapamond: subrealizarea în domeniul școlar, eșecul școlar și abandonul traseului educațional. Fiecare dintre aceste realități va fi delimitată sub aspectul semnificațiilor conceptuale și al particularităților care au fost evidențiate în populația școlară a adolescenților. O atenție specială va fi acordată particularităților psihosociale care apar în rândul adolescenților subrealizați în domeniul activității școlare, al celor care se confruntă cu eșecul școlar și al celor care abandonează prematur formarea școlară de bază.

Subrealizarea în domeniul școlar. Fenomenul subrealizării în domeniul școlar a fost studiat mai ales în rândul elevilor superior dotați sau supradotați, ale căror rezultate școlare sunt situate cu mult sub potențialul cognitiv-intelectual de care dispun [17, 6]. Unii autori au propus extinderea sferei de cuprindere a conceptului referitor la subrealizarea școlară, astfel încât să fie incluse mai multe categorii de elevi, nu doar cei superior dotați sau supradotați [5]. Într-o sinteză a literaturii internaționale care a fost publicată până în anii 2000 pe problematica subrealizării în rândul elevilor supradotați, Reis și McCoach [15] au inclus una dintre cele mai cunoscute definiții operaționale pentru fenomenul avut în vedere. Potrivit celor două autoare americane, elevii supradotați sunt subrealizați în domeniul școlar atunci când prezintă o discrepan-

ță severă între nivelul așteptat pentru achizițiile școlare (stabilit pe baza rezultatelor pe care elevii le obțin la testele standardizate de achiziții sau la cele de abilități cognitiv-intelectuale) și nivelul actual al achizițiilor (operaționalizat prin notele și mediile pe care elevii le obțin la diferite discipline/sfârșitul unui semestru sau al unui an școlar sau prin evaluările pe care profesorii le fac cu privire la nivelul achizițiilor realizate de către elevi). Elevii subrealizați nu prezintă dizabilități de învățare și nici alte condiții medicale care să împietzeze procesul învățării. O definiție mai generală (a cărei sferă de cuprindere se referă și la alte categorii de elevi, nu doar la cei superior dotați sau supradotați) a fost propusă de C. Crețu [1], potrivit căreia elevii subrealizați fie se află în situația de nepromovare la diferite discipline, fie nu își ating cotele personale ale performanței de care sunt capabili la diferite discipline de studiu. Unii autori consideră că definirea subrealizării școlare utilizându-se ca bază de raportare doar nivelul succesului școlar, prin comparație cu potențialul cognitiv-intelectual al unui elev, poate conduce la o limitare a posibilităților de interpretare a diferențelor interindividuale și de intervenție psiho-pedagogică particularizată la situația fiecărui elev în parte [5]. De exemplu, un elev poate fi nemulțumit de media generală pe care a obținut-o într-un semestru/an școlar, dar poate excela la anumite discipline de studiu la care obține performanțe foarte bune. Așadar, percepția pe care elevii și profesorii o au despre rezultatele școlare reprezintă un factor important ce trebuie luat în considerare în analiza problematicii subrealizării școlare.

Subrealizarea în domeniul școlar reprezintă unul dintre factorii importanți ai neintegrării pe piața muncii a tinerilor și, prin aceasta, a subrealizării în plan profesional și social. Cel puțin 13 % din totalul elevilor din SUA se află, anual, în riscul subrealizării în domeniul școlar (*cf. www.medlink.co*). Studiile efectuate în rândul elevilor subrealizați au evidențiat tendința acestora de a manifesta o atitudine negativă față de școală în general [13] și față de implicarea în procesul învățării și în activitățile instructiv-educative [15, 16]. De asemenea, elevii subrealizați tind să prezinte un nivel mai scăzut al motivației pentru învățatură și al expectanțelor pentru succesul în domeniul școlar [1, 15, 6]. Într-un studiu comparativ efectuat în rândul a 458 de elevi de liceu din România, dintre care 119 subrealizați în domeniul școlar și 339 cu rezultate în acord cu propriul potențial cognitiv-intelectual sau peste acesta, M. Tufeanu [6] a evidențiat, în rândul elevilor subrealizați, niveluri semnificativ mai scăzute ale angajamentului cognitiv și comportamental în activitățile școlare. De asemenea, comparativ cu elevii care erau realizați în acord cu potențialul pe care îl aveau sau peste acesta, cei subrealizați au evidențiat un nivel semnificativ mai scăzut al aspirației cu privire la rezultatele școlare. Atunci când un elev obține rezultate slabe la învățatură și se percepe ca fiind subrealizat, acesta poate să se evalueze ca fiind slab și în alte tipuri de experiențe de învățare. Pe măsură ce experiența subrealizării persistă în timp, elevul poate dezvolta o atitudine negativă față de școală în general și față de învățatură [16]. Elevii subrealizați în domeniul școlar nu numai că obțin rezultate slabe, dar suportă și pre-

siunile din partea profesorilor și a părinților, în timp ajungând să manifeste sentimentul de frustrare și anxietate. Datorită acestor suferințe psihologice, elevii subrealizați ajung să evite activitățile școlare și să resimtă disconfortul. Alte complicații ale subrealizării școlare includ indisciplina în timpul programului școlar, chiulul de la ore și o serie de comportamente negative (de exemplu, noncompliance față de cerințele profesorilor și regulamentul instituției școlare). De aceea, subrealizarea în domeniul școlar în rândul adolescenților reprezintă o provocare, căreia agenții educaționali trebuie să-i răspundă imediat, pentru a se putea preveni alte complicații și derapaje ce pot surveni în dezvoltarea normală a tinerilor.

Eșecul școlar. Atât subrealizarea în domeniul școlar, cât și abandonul traseului educațional trebuie corelate cu o altă dimensiune negativă ce este des întâlnită în sistemele educaționale din diferite țări, și anume eșecul școlar. În activitatea instructiv-educativă și de evaluare pe care o realizează, profesorii pot constata că unii elevi rămân în urmă la învățatură (situație care se reflectă în nivelul mai scăzut al achizițiilor școlare pe care un elev trebuie să le aibă la o anumită vârstă a școlarității), alții obțin rezultate mediocre sau foarte slabe, unii sunt inadaptați atât în raport cu exigențele procesului instructiv-educativ, cât și în raport cu mediul și normele de conduită specifice unei instituții de învățământ, alții sunt subrealizați, unii elevi repetă unu sau mai mulți ani de studiu, în timp ce alții abandonează prematur traseul școlar. Toate aceste situații reprezintă forme de manifestare a insuccesului școlar și pot fi evaluate pe un continuum, de la ră-

mânerea în urmă la învățătură la abandonul școlar. Înțelegerea semnificațiilor pe care le are eșecul școlar necesită delimitarea conceptelor referitoare la performanța și succesul în domeniul școlar. Performanța a fost conceptualizată prin nivelul la care un elev este integrat în sistemul școlar (în particular, în instituția de învățământ din care face parte), nivelul achizițiilor specifice fiecărei trepte a traseului școlar, precum și prin eficiența pe care elevul o probează în procesul instructiv-educativ [12]. De asemenea, performanța în domeniul școlar poate fi definită printr-un continuum ce are la un capăt succesul, iar la celălalt eșecul. Succesul/eșecul școlar se referă la măsura în care un elev a atins (parțial sau total) scopurile educative. În timp ce succesul poate fi indicat și de absența problemelor în domeniul școlar, respectiv de nivelul ridicat al achizițiilor pe care un elev le deține, eșecul presupune dificultăți, uneori pe termen îndelungat, și incapacitatea elevului de a atinge scopurile ce sunt stabilite în procesul instructiv-educativ și în domeniul adaptării școlare, în general. În timp ce unii autori includ eșecul școlar printre formele de manifestare a insuccesului, alții consideră faptul că decalajul dintre potențialul individual și rezultatele unui elev, incapacitatea de a atinge obiectivele educaționale, eșecul la examenele care trebuie susținute la trecerea dintre două etape ale școlarității, inadapatarea școlară (manifestată sub forma noncompliancei la sarcinile și exigențele școlare), abandonarea precoce a traseului educațional fără o calificare profesională reprezentată indicatori în baza cărora profesorii, părinții, psihologii școlari și managerii din sistemul educațional pot aprecia

existența unei situații de eșec școlar. În strânsă legătură cu acest aspect, au fost diferențiate două tipuri majore sub care poate apărea eșecul școlar: eșecul de tip cognitiv (nerealizarea de către un elev a obiectivelor educative fixate prin politica educațională) și eșecul de tip non-cognitiv care se referă, mai degrabă, la inadapatarea elevului la exigențele mediului școlar din care face parte. Totodată, pentru evaluarea cât mai completă a sferei de cuprindere a conceptului, trebuie să se țină cont de doi parametri [3]: persistența (deosebindu-se între eșecul episodic și cel cronic) și amplexarea (de exemplu, eșecul pe care un elev îl înregistrează la o anumită disciplină de studiu sau în realizarea unor sarcini școlare *vs* eșecul generalizat care poate să meargă până la corigența la mai multe discipline, însoțită de probleme de comportament și de integrare în mediul școlar). În definirea eșecului școlar, trebuie să se țină cont și de caracterul subiectiv al acestei experiențe defavorabile dezvoltării pozitive a tinerilor: același rezultat poate fi considerat de un elev ca reprezentând un succes, iar de un altul ca fiind un eșec. De asemenea, eșecul școlar trebuie relaționat cu nivelul aspirațiilor pe care un elev le are în domeniul școlar.

Problematica eșecului școlar are o importanță foarte mare atât pentru educatori, managerii din sistemul educațional, specialiștii din domeniul politicilor educaționale, cât și pentru autoritățile guvernamentale. Aceasta, deoarece eșecul în domeniul școlar poate deveni un obstacol în raport cu utilizarea deplină a oportunităților educaționale pe care le oferă sistemul de învățământ dintr-o țară și cu îmbunătățirea statutului socio-economic [12]. Rata ridicată

a eșecului școlar în rândul tinerilor face că, pe termen lung, resursele umane de care dispune o comunitate nu mai pot fi utilizate în mod adecvat, fapt care are un impact negativ asupra dezvoltării economice locale și asupra bunului mers al economiei globale. Consecințele eșecului școlar pot fi analizate ținându-se cont de următoarele patru domenii: psihosocial, educațional, profesional (vocațional) și cultural. De exemplu, uneori, eșecul școlar conduce la alienarea și la excluderea socială a tinerilor, ceea ce crește riscul pentru apariția tensiunilor la nivelul comunității și pentru scăderea coeziunii sociale. De asemenea, adolescenții care întâmpină dificultăți majore în traseul școlar se vor confrunta cu dificultăți în integrarea pe piața muncii, care este competitivă și într-o continuă schimbare, ajungând să presteze muncă necalificată și să lucreze, adesea, fără forme legale. O altă dimensiune se referă la problemele de integrare socială a tinerilor care înregistrează eșec școlar și abandonează prematur școlaritatea. Nivelul slab al integrării sociale a tinerilor care abandonează prematur traseul educațional se reflectă în comportamentele antisociale și delincvența juvenilă/activitatea delictuală de la vârsta adultă.

Profilul psihosocial al adolescenților care experimentează diferite forme ale eșecului școlar, dar mai ales eșecul cronic, include [3]: niveluri deficitare ale competențelor în diferite sfere ale activității școlare, rezultate slabe la evaluările semestriale sau la examenele ce marchează sfârșitul unei etape a școlarității, un nivel foarte scăzut al aspirațiilor și expectanțelor în raport cu activitatea școlară și cu propria lor dezvoltare, deficitul voinței de a depăși obstacolele in-

erente ce apar pe parcursul activităților de învățare, absența deprinderilor de muncă cognitiv-intelectuală sistematică și eficientă, autoevaluarea incorectă sau subiectivă a propriilor rezultate școlare, incapacitatea elevului de a se adapta la exigențele de tip normativ pe care le presupune buna funcționare a unei instituții de învățământ și la viața socială a colectivității școlare din care face parte, absenteismul, chiulul de la ore, aversivitatea față de învățatură, desconsiderarea autorității școlare, angajarea în diverse acte indisciplinare mergând până la delincvență. La aceste caracteristici, se adaugă absența perspectivei elevului cu privire la viitorul personal.

Rezultatele studiilor longitudinale au evidențiat o paletă largă de factori care cresc riscul eșecului școlar. Aceștia includ [7, 9, 11]: rezultatele școlare slabe, nivelul scăzut al achizițiilor, scorurile slabe la testele standardizate de abilități cognitiv-intelectuale, statutul socio-economic precar al familiilor de origine, istoric al accesării serviciilor de educație specială, schimbarea frecvență a domiciliului familial, nivelul scăzut al abilităților de adaptare la solicitările specifice vârstei adolescenței, consumul de alcool și droguri, problemele emoționale (de exemplu, sindromul de stres posttraumatic), nepotrivirea dintre oferta sistemului educațional, a familiei și a comunității, respectiv nevoile educaționale ale adolescenților, nivelul scăzut al motivației și angajamentului în activitatea școlară și nivelul scăzut al expectanțelor în domeniul școlar, relațiile socio-emoționale negative pe care adolescenții le au în mediul școlar (mai ales cu profesorii), comportamentele negative pe care elevii le manifestă în relație cu școala.

Abandonul școlar. Abandonul școlar reprezintă un factor de risc pentru traseul dezvoltării pozitive a tinerilor, prin consecințele pe care le are pentru viitorul economic și social al acestora. În România, în perioada 2007-2016, rata abandonului traseului educațional în rândul tinerilor (cu vârste cuprinse între 18 și 24 de ani), deci în populația absolvenților de școli profesionale sau licee, respectiv în populația de studenți, a variat între 15.9 % și 19.3 %, fiind situată peste valorile medii înregistrate în UE (acestea au fost cuprinse între 10.7 % și 14.9 %). În anii 2014, 2015, respectiv 2016, ratele abandonului traseului educațional în categoria de populație analizată au fost egale cu 18.1 %, 19.1 %, respectiv 18.5 % (cf. www.ec.europa.eu/eurostat). Rate alarmante ale abandonului traseului educațional s-au înregistrat, de asemenea, în Spania, Italia, Malta și Portugalia. În statele membre ale UE, proporția tinerilor care au abandonat traseul educațional în anul 2016 a fost cuprinsă între 2.8 % în Croația și 19.6 % în Malta. În anul școlar 2013-2014, în România, rata abandonului în rândul elevilor de liceu sau al celor care urmau o școală profesională a fost egală cu 2.9 %, conform datelor furnizate de Institutul Național de Statistică (a se vedea www.insse.ro). Conform datelor furnizate de Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice din România, în anul școlar 2015-2016, 26 % dintre elevii de clasa VIII-a nu au optat pentru continuarea traseului educațional cu o școală profesională sau cu un liceu. Mulți dintre aceștia proveneau din mediul rural și din familii cu un statut socio-economic modest sau aveau familii dezorganizate prin plecarea părinților la muncă în străinătate. Situația aban-

donului școlar din Republica Moldova prezintă o imagine eterogenă, deși rata acestui fenomen indezirabil este mai mică decât media țărilor europene și decât rata înregistrată în ultimii ani în România. Astfel, la finele anului școlar 2014-2015, un număr total de 203 elevi de clasele I-VIII au abandonat școala, potrivit datelor raportate de Ministerul Educației al Republicii Moldova (cf. www.forum.md). Potrivit aceluiași date statistice, din totalul absolvenților de gimnaziu din anul școlar 2014-2015, 85% s-au înscris pentru continuarea studiilor într-un liceu teoretic sau într-o școală profesională/de meserii, în timp ce 3.85 % au plecat în străinătate alături de familii și alți 3.5 % și-au căutat un loc de muncă.

Într-un studiu care a analizat importanța pe care parteneriatul școală-familie o are în efortul de prevenire a abandonului școlar, O. Frunze și M. Diță [2] au chestionat trei eșantioane de subiecți: elevi de liceu, cadre didactice și asistenți sociali. Întrebările anchetei au urmărit, printre alte dimensiuni, cauzele și efectele abandonului școlar analizat în contextul problemelor sociale și economice din Republica Moldova. Printre cauzele abandonului școlar, cadrele didactice au indicat carențele educaționale familiale (36 %), lipsa motivației pentru învățatură și comportamentele deviate în rândul elevilor (35 %) și suprasolicitarea elevilor prin activitățile școlare încărcate (29 %). În viziunea asistenților sociali, elevii din Republica Moldova aflați în riscul abandonului școlar: a) provin din familii cu situații materiale precare (30 %); b) au părinți cu un nivel educațional slab (15 %); c) provin din familii dezorganizate temporar prin migrația părinților în

străinătate (25 %); d) sunt socializați într-un climat familial dezechilibrat prin violență domestică, certuri sau alcoolism (10 %). În opinia elevilor chestionați, factorii care conduc la răspândirea fenomenului abandonului școlar includ: atitudinile negative, stilul de predare deficitar și personalitatea profesorilor (45 %), suprasolicitarea elevilor printr-un volum mare al temelor care trebuie pregătite individual, la fel și prin orarul încărcat (44 %), precum și alți factori ce includ lipsa interesului pentru diferite discipline de studiu, problemele materiale din familie, frica de corigență sau de performanțe școlare slabe, conflictele cu colegii de clasă (11%). Printre efectele abandonului școlar, profesorii au inclus [2]: scăderea șanselor tinerilor de a participa la viața socială, economică și culturală a societății (40 %), creșterea riscului pentru infrafracționalitate (35 %), nivelul scăzut al culturii generale (20 %), precaritatea stilului de viață la vârsta adultă. La rândul lor, asistenții sociali chestionați au inclus printre efectele abandonului școlar: creșterea riscului pentru șomaj, sărăcie și excluziune socială, dependența de programele de ajutor social (25 %), scăderea șanselor de integrare pe piața muncii (20 %), dezamăgirea, frustrarea și stresul asociate sentimentului de eșec personal (15 %) sau scăderea capacității de integrare armonioasă în societate (5%). Printre măsurile care pot fi adoptate pentru prevenirea abandonului școlar, cadrele didactice au indicat: asistența psiho-educățională intensivă a părinților elevilor vulnerabili în raport cu abandonul școlar (45 %), creșterea motivației și a interesului elevilor pentru școală prin activități formative desfășurate de către psihologii școlari

(35 %), implicarea autorităților locale în monitorizarea socială permanentă a familiilor vulnerabile (20 %). În viziunea asistenților sociali, direcțiile care trebuie urmate în intervențiile preventive realizate pentru controlul abandonului școlar includ: asistarea din punct de vedere social și educațional a familiilor vulnerabile, pentru ca acestea să depășească dificultățile de creștere și educație a copiilor (50 %), dezvoltarea abilităților de *parenting* (25 %), sesizarea timpurie a problemelor grave pe care le întâmpină familiile copiilor aflați în riscul abandonului școlar (15 %), susținerea permanentă a parteneriatului familie-școală-societate.

Rezultatele studiilor care s-au preocupat de factorii abandonului școlar în rândul adolescenților au evidențiat o mixtură de determinante ce includ variabile individuale, familiale, socio-economice, culturale și instituționale/referitoare la climatul școlar [2, 9, 10]. Rezultatele studiilor longitudinale au evidențiat faptul că adolescenții care sunt atașați de școală și participă în mod constant la activitățile educativ-formative prezintă un risc mai scăzut de a abandona traseul educațional [19]. Într-un studiu longitudinal, 13330 de elevi de liceu canadieni au completat anual chestionare care au vizat angajamentul în activitatea școlară [8]. La sfârșitul celor trei ani de observație, au fost colectate date despre *status*-ul școlar al fiecărui participant la studiu. Rezultatele studiului au evidențiat faptul că o treime dintre participanți prezentaseră de-a lungul școlarității schimbări în ceea ce privește comportamentele pozitive specifice angajamentului în domeniul școlar (de exemplu, au început să fie mai puțin complianți la reguli, să

se intereseze mai puțin de activitățile școlare și să fie mai puțin disponibili pentru învățatură). Elevii care prezintă un nivel scăzut al angajamentului în activitățile școlare și deprecierea importantă a implicării încă de la începutul liceului au evidențiat un nivel mai ridicat al riscului pentru abandonul școlar.

Concluzii. În prezenta lucrare, a fost analizată problematica subrealizării în domeniul școlar care grevează o parte din populația școlară și care poate fi plasată pe un continuum al altor fenomene indezirabile, precum eșecul sau abandonul școlar. România se confruntă cu aceste probleme la niveluri destul de alarmante, după cum indică o serie de rapoarte ale autorităților naționale cu atribuții în domeniul educației, precum și dările de seamă ale unor organizații economice sau non-guvernamentale.

Analiza fenomenelor referitoare la subrealizarea în domeniul școlar, eșecul școlar și abandonul școlar este importantă atât din rațiuni teoretice, cât și din rațiuni practice. Din punct de vedere practic, nu doar în SUA, dar și în țările UE (inclusiv România), s-a constatat, în ultimele decenii, un declin global al motivației pentru învățatură și al atitudinii pozitive față de școală, mai ales în rândul adolescenților. Acest declin trebuie relaționat cu rațiunea economică, potrivit căreia societatea bazată pe cunoaștere și globalizare economică va funcționa eficient și va progresa numai dacă tinerele generații care intră în câmpul muncii sunt echipate cu un bagaj solid de cunoștințe și competențe practice care, pe tot parcursul vieții, să poată fi transferate în diferite contexte de învățare și activitate profesională.

Cunoașterea și înțelegerea specificului acestor provocări este importantă pentru specialiștii din domeniul educației, în vederea elaborării și implementării unor strategii și programe de măsuri preventive eficiente, care să contribuie la ameliorarea fenomenelor indezirabile ce grevează sistemele educaționale din numeroase țări europene.

Referințe bibliografice

1. Crețu C. *Psihopedagogia succesului*. Iași: Editura Polirom, 1997, 232 p.
2. Frunze O., Diță M. *Parteneriatul școală-familie: factor primordial în prevenirea abandonului școlar*. În: vol. Profilaxia tulburărilor comportamentale la minori: inovații, provocări și tendințe în educația modernă. Materialele Conferinței a IX-a Internaționale Științifico-Practică a Psihologilor. Chișinău, 24-25 mai 2013. Chișinău: DGETS, p. 18-23.
3. Rudică T. *Eșecul la învățatură și prevenirea lui*. În: Cosmovici A., Iacob L. (Coordonatori). *Psihologie școlară*. Iași: Editura Polirom, 1999, p. 213-225.
4. Tufeanu M. *Provocări în dezvoltarea adolescenților în contextul schimbărilor sociale de la începutul mileniului al III-lea*. În: *Psihologie. Revistă Științifico-Practică*, 2012, nr. 3, p. 3-15.
5. Tufeanu M. *Academic underachievement of contemporary adolescents: Meanings and causes explanations*. În: *Romanian Journal of School Psychology*, 2012b, vol. 5, nr. 10, p. 55-75.
6. Tufeanu M. *Subrealizarea școlară a adolescenților contemporani în contextul schimbării sociale*. Teză de doctorat. Universitatea Liberă Internațională din Moldova, 2015, 247 p. www.cnaa.md. (vizitat 08.08.2017).
7. Alexander K. L., Entwisle D. R., Horsey C. S. *From first grade forward:*

Early foundations of high school dropout. În: *Sociology of Education*, 1997, vol. 70, nr. 2, p. 87-107.

8. Archambault I. și al. *Adolescent behavioral, affective, and cognitive engagement in school: Relationship to dropout.* În: *Journal of School Health*, 2009, vol. 79, nr. 9, p. 408-415.

9. Bryant A. L., Zimmerman M. A. *Examining the effects of academic beliefs and behaviors on changes in substance use among urban adolescents.* În: *Journal of Educational Psychology*, 2002, vol. 94, nr. 3, p. 621-637.

10. Eccles J. S. și al. *Development during adolescence: The impact of stage-environment fit on adolescents' experiences in schools and families.* În: *American Psychologist*, 1993, vol. 48, p. 90-101.

11. Ensminger M. E., Slusarcick A. L. *Path to high school graduation or dropout: A longitudinal study of a first-grade cohort.* În: *Sociology of Education*, 1996, vol. 65, nr. 2, p. 95-113.

12. Giavrimis P., Papanis E. *Sociological dimensions of school failure: The views of educators and students of educational schools.* În: *The Journal of International Social Research*, 2008, vol. 1, nr. 5, p. 326-354.

13. Janosz M. și al. *Predicting types of school dropouts: A typological approach with two longitudinal samples.* În: *Journal of Educational Psychology*, 2000, vol. 92, nr. 1, p. 171-190.

14. Lee V. E., Burkam D. T. *Dropping out of high school: The role of school organization and structure.* În: *American Educational Research Journal*, 2003, vol. 40, nr. 2, p. 353-393.

15. McCoach D. B., Siegle D. *Factors that differentiate underachieving gifted students from high-achieving gifted students.* În: *Gifted Child Quarterly*, 2003, vol. 47, nr. 2, p. 144-154.

16. Rathus S. A. *Childhood in the New Millennium* (8th ed.). Orlando: Harcourt College Publishers, 2006.

17. Reis S., McCoach D. *The underachievement of gifted students: What do we know and where do we go?* În: *Gifted Child Quarterly*, 2000, vol. 44, nr. 3, p. 152-170.

18. Roeser R. W., Eccles J. S., Sameff A. J. *School as a context of early adolescents' academic and social-emotional development: A summary of research findings.* În: *The Elementary School Journal*, 2000, vol. 100, nr. 5, p. 443-471.

19. South S. J., Haynie D. L., Bose S. *Student mobility and school dropout.* În: *Social Science Research*, 2007, vol. 36, nr. 1, p. 68-94.

CARANFIL Narcisa Gianina,

drd. cadru didactic asociat Școala Postliceală Sanitară „Grigore Ghica Vodă”, Iași.